

Berättar

ROGER PONTARE.

LIZA MARKLUND.

LASSE ERIKSSON.

ÅKE LUNDGREN.

KURT SALOMONSSON.

TORGNY LINDGREN.

ANITA SALOMONSSON.

GUNNAR ENQVIST.

MARGARETA
PERSDOTTER.

FOTO: SCANPIX, NORRAN

släktträdet

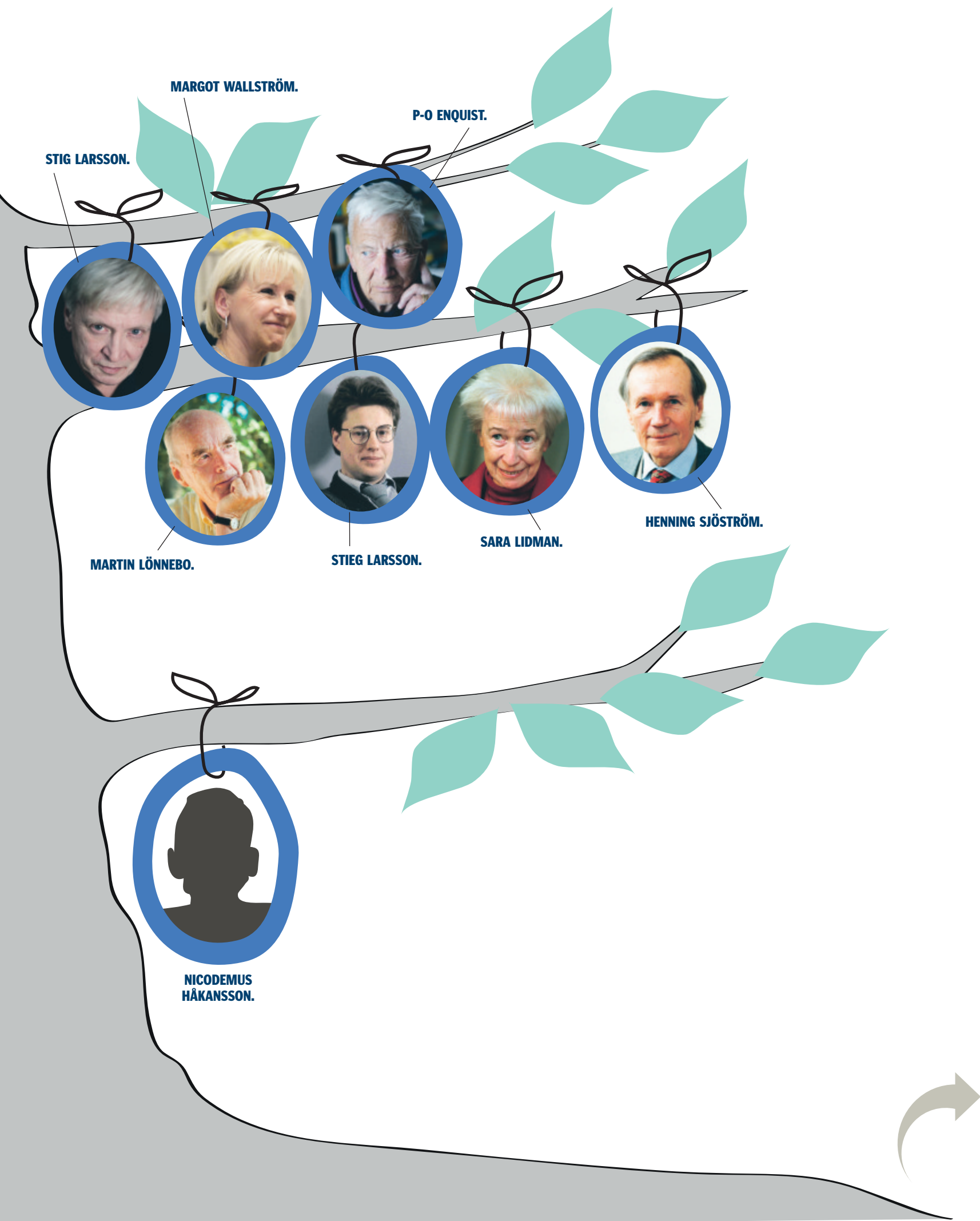

ILLUSTRATION: ANNIKA ERIKSSON

Nicodemus & Margareta

– upphovet till hela den västerbottniska författareliten

SKELLEFTEÅ · Först blev **Jan Fredman** nyfiken på sig själv. Sitt ursprung. Det resulterade för fyra år sedan i ett släktträd som i vinter slagit ut i full blom och avslöjar ett häpnadsväckande förhållande: i stort sett alla bemärkta västerbottniska författare har samma anfader och anmoder!

TEXT: OLLE LUNDQVIST FOTO: LEIF ANDERSSON

KASTAR LJUS ÖVER RÖTTER.
Jan Fredman har kartlagt ett släktträd med förbluffande många skrivargrenar.
ARKIVBILD: LEIF ANDERSSON

Han hette Nicodemus Håkansson och hon Margareta Persdotter. De bodde på Gammelbyn 7, i Västomsundet i Burträsk, på 1600-talet och bland deras ättlingar i nionde och tionde släktled finns en sensationell samling kända berättare, från Västerbotten men också södra Norrbotten:

■ Torgny Lindgren, P-O Enquist, Sara Lidman, Stieg Larsson, Henning Sjöström, Kurt Salomonsson, Anita Salomonsson, Birger Wikström, Martin Lönnebo, Liza Marklund, Åke Lundgren, Gunnar Enqvist...

■ Och för att utvidga skaran med kända namn som också, på något sätt, uttryckt sig: Margot Wallström, Roger Pontare, Roland Hedlund, Lasse Eriksson.

■ Där finns även Jan Fredman, född för 66 år sedan i Kristineberg och senare verksam som lärare i Piteå, men numera, efter att för tre år sedan han gått i avtalspension, bosatt i Burträsk.

Så sent som 2003 ville han undersöka ursprunget till sitt efternamn.

– Jag träffade min pappa bara ett par gång som barn. När jag var 16 sökte jag själv upp honom, i Stockholm, och fick en del information om mina förfäder.

Det var så det började och 2007 hade han ett släktträd där bland andra en handfull författare fanns med: P-O Enquist, Torgny Lindgren, Sara Lidman,

Åke Lundgren och Martin Lönnebo. I vinter tog han ett nytt krafttag och åstadkom på två månader, med hjälp av kyrkoarkiv (1700-talet och framåt) och mantalslängder (1500- och 1600-talen) samt modern datorkraft, en komplettering av släktträdet som i fullständigt skick skulle omfatta de 126 000 personer han länkat till det.

Det han 1 februari presenterade på sin hemsida är ett koncentrat där de nionde och tionde släktleden, som naturligtvis myllrar av människor, begränsats till att omfatta dem som på något sätt utmärkt sig för kreativitet eller yrkesmässig framgång. Jo, här finns också universitetsrektor, professorer och andra notabiliteter.

Men varför alla dessa författare?

Själv ser Jan Fredman en del av förklaringen i vad som hände med Nicodemus och Margaretas sex barn.

– De hade en son, som blev kvar på gården. Men tre döttrar ”blev rikt bortgifta” till framstående, välbärgade män. En var länsman och sonson till Västerbottens rikaste man, rikast i Piteå, en annan hade kopplingar till den inflytelserika Bure-släkten...

Nicodemus och Margaretas ättlingar fick det helt enkelt ofta ekonomiskt ganska bra.

Men, hävdar han, det handlar ock-

så om arv och miljö (berättartradition) som i dessa nionde och tionde släktled kombinerats med möjligheter till utbildning och att bli publicerad.

Fast hur märklig är författaransamlingen, i en släkt med så stora och folkrika förgreningar? Egentligen?

– Jag är ingen statistisk analytiker, men den ÅR frapperande, fastslår Ulf Lundström, lokalhistoriker i Skellefteå. Det finns exempel med liknande drag; den förste biskopen i Härnösand hade exempelvis en rad kända präster bland sina efterlevande, men det här är ändå något alldeles extra.

På tal om Ulf Lundström: även han finns med på det träd som Jan Fredman etiketterat som ”författarsläkten i norr” och som skulle kunna garneras med ytterligare information om Nicodemus och Margaretas efterkommande. Fast skulle de vilja det? Och vad tycker de om att deras ”stamtavla” blir såpass offentlig?

Jan Fredman har underrättat och fått tillstånd av alla som forfarande lever och finns med på hans beskurna träd och ingen har haft några invändningar.

– Den enda som haft vissa förbehåll är Liza Marklund som inte vill att uppgifter om boende, barn, anfäder etcetera ska offentliggöras, något jag naturligtvis respekterar.

”Vi bodde i samma by, men inte visste jag att jag var släkt med P-O”

SKELLEFTEÅ

Några få av författarträdets författare har känt till sina gemensamma rötter, men de flesta har det inte. ”Ändå bodde P-O Enquist och jag i samma by”, säger Anita Salomonsson.

Byn är Hjoggböle och åldersskillnaden bara ett år.

– Men P-O bodde i den östra delen och gick i byns andra skola. Det enda jag visste om honom var att han var duktig på att hoppa höjd.

Bröderna Sjöström?

– Deras pappa brukade åka förbi med häst när han hade varit ute och festat. Det var allt.

Beskedet om det breda författarsläktskapet har gjort henne lika förvånad som fascinerad. Det enda hon känt till är det med Stig Larsson, ”Stig utan E”. Född i Skellefteå. Han fanns till för någon vecka sedan inte med i författarträdet.

– Men nu finns han där, säger Jan Fredman.

Nicodemus och Margaretas barn och barnbarn hamnade i burgna miljöer, men det gjorde inte alla efterkommande i senare led. Bröderna Sjöströms föräldrar hade det inte fett och Anita Salomonsson och hennes bror Kurt växte upp i en familj som hon senare förstätt var direkt fattig.

– Vi var sju syskon och när vår enda ko svalde en synål och dog fick vi gå några kilometer bort och köpa billig mjölk.

Å andra sidan:

– På vägen dit och tillbaka hade man gott om tid att fundera ut historier.

Pappa Salomonsson var synnerligen tystlåten; sa ”he var bra” när modern frågade om hans dag.

– Trots att hon visste att han slitit fruktansvärt hårt.

Mamman däremot, var en livlig berättare som, på tal om arv, miljö och mycket annat, hävdade att ”ingen skapat sig själv”.

– Om det finns en berättarrådra i den här släkten tror jag att den främst förts vidare på den kvinnliga sidan, säger Anita Salomonsson, en uppfattning som också delas av Jan Fredman.

OLLE LUNDQVIST

OVETANDE.

Anita Salomonsson bodde i samma by som den jämnårige ...

FOTO: THEODOR EKENSTEDT

... P-O ENQUIST ...

... men hade inte en aning om att de var släkt. ”Det enda jag visste var att han var duktig på att hoppa höjd.”

FOTO: SCANPIX

”Berättartalang kan absolut sitta i generna”

SKELLEFTEÅ

Tidigt välstånd. Uppväxtmiljö. Det är några av Jan Fredmans förklaringar. Men han talar också om arv. Kan berättarbegåvning verkligen sitta i generna?

– Absolut, säger Stefan Nordström, pensionerad biologiprofessor och docent i genetik vid Umeå universitet som också hört talas om ”författarsläkten i norr”.

– Det finns ett uppenbart arvsanlag för litteratur, fast egentligen handlar det om flera samverkande anlag. Man brukar tala om polygent arv.

Anlaget/anlagen kan leva vidare i generation efter generation, men, betonar Stefan Nordström, också förstärkas ytterligare om bäraren lever i en miljö med berättartradition – på samma sätt som musikalisk begåvning frodas i en omgivning med mycket musik.

Flera av författarna i trädet utmärker sig inte bara genom sitt skrivande utan också genom sitt sätt att tala. Tänk Sara Lidman, Torgny Lindgren. P-O Enquist, Henning Sjöström ... Tydligt med drag av ”Guds röst” eller åtminstone prästerlig anstyrkning. En svenska där varje bokstav uttalas.

Ingen tillfällighet, tror Stefan Nordström.

– De är språkbegåvningar, helt enkelt. Språkmänniskor som vill utnyttja språket, även det talade, till hundra procent.

P-O Enqvist, Torgny Lindgren och Åke Lundgren kände redan tidigare till släktskapet och några av dem förklarar berättartalang i andra termer.

– Både P-O och Torgny brukar säga ”he jer inaveln”, meddelar Åke Lundgren.

OLLE LUNDQVIST

”FLERA ANLAG.”

Och tillsammans bildar de berättartalang, konstaterar Stefan Nordström.

FOTO: TAGE BERGKVIST